

TEATER

«MUHULASED» MUUSIKALIS

Aastate eest ilmus meie lugemislauale J. Smuuli väimukas ja lõõv «norra mere kiri», hiljem võisime jälgida muhulaste seiklusi sõnalavastuse raames, nüüd on kord siis muusikateatri käes. Kuigi kolm erizhanrilist teeviita — raamat, dramatiseering ja muusikaline komöödia — on meid juhitanud nendesse samadesse paikadesse ja nendesamade inimeste juurde, on ometi igast kolmest külaskäigust jäänud hoopiski erinev mulje. Ütleb ju kirjanik ise oma raamatu eessõnas: «Lase ots! Ruumi on.» Ja seda on jätkunud. Kõigile kolmele žanrile.

A. Oidi muusikalise komöödia libretistid R. Kaugver ja S. Nõmmik on püüdnud lavale tuua J. Smuuli jutustuse kontsentraadi. On kindlalt kinni peetud kirjaniku poolt paberile pandud tegelaskujudest ja situatsioonidest, teksti on liikitud võimalikult palju ehtsalt smuulilike ütlumisi ning mis peaaegu — kirjanduslike muhulaste seikluste värviküllus on põhiliselt alles jäänud. Väljudes meil veel senini selles žanris valitsevast šabloonsest ülesehitusprintsipist on libretistid loonud reast lühipiltidest koosneva kahevaatusliku tegevusaheliku, mille peaaegu igas lülis kõlab mingi erinev tunnetuslik või olustikuline põhitoonaalsus. Peale nakatava elurõõmu, lopsaka ja elutarga huumori ning karge lüürika leiame siit tubli annuse vahel teravalt torkivat, vahel heatahtlikult muigavat, vahel aga lausa sitke kadakase malakaga viruvat satiiri. Libreto vormile vastavalt on tegelaste iseloomustamisel silmas peetud mitte nende seemise arenguprotsessi ning mitmetahulise karakteri avamist, vaid esmajoones lakoonilisust. Muusikalise komöödia jälgimisel tekib mulje, nagu oleksid libretistid fotoaparaadiga käes seigelnud koos muhulastega ning jäädvustanud filmilindile oskuslikult võetud momentfotode sarja. Ja igaüks neist on karakterne, rakurss, kaugus ja säritusae on olnud õiged, situatsioonid hästi tabatud. Tegelaste psühholoogiasse süvenemata on otsekohe selge, kellega on tegemist ning mida kelleltki oodata võib. Hoogne tempo, üksik-

kute piltide kontrastsus ja kiire vaheldumine ning teraviku läbimõeldud ülesehitus on nii libreto kui ka lavastuse (S. Nõmmik) suureks vooruseks.

Kuid leidub ka mõtlemapanevaid «agasid». Paiguti annab end tunda ülikrikaliku teksti ülemvõim. Kuigi etenduste käigus on tehtud mõningaid kärpeid, jääb ometi mulje, et osa tekstis esinevaid väimukusi ja nalju ei jõua publikuni. On ju lugemine ja kuulamine (koos teksti jälgimisega) kaks iseasja, ning seda tuleb arvestada. Eriti antud puhul, kus kahjuks kaugeltki mitte kõik kollektiivi liikmed ei suuda veel teksti kõlama panna vajaliku selguse, õigete rõhkude ja dünaamikaga. Ja seda nii sõnas kui ka laulus (viimaste tekstid on temale omase kujunditeerikkusega loonud J. Smuul). Küsitavaks jääb ka saarlaste kõnespõhiseks eda-

siandmise vajalikkus. See ei kuku mitmetel osatäitajatel kuigi loomulikult välja ning kohati isegi segab jälgimist.

Teose rütmi intensiivistamisele on aidanud kaasa mõningad etenduse käigus tehtud kärped. Nii on 1. pilt selle liigse pikkuse ja paratamatu staatilisusega (võib-olla oleks pildile tulnud kasuks libretos esinev Neptuni stseen?) muutunud nüüd tihedamaks, vagunisõidu ja leeripeopiltides tehtud kupüürid on ka omal kohal. Mõtlemata paneb pisut restoranipildi täielik välja-jätmine. Tõsi, silmapaistvad puudused valgustajate töös osutasid pildile karuteene, lisades sellele kaootilise ja juhusliku ilme. Ja kui siia liita veel näitlejate kohati viimistlemata kõnetehnika, siis võis pilt tõesti tunduda liigsena. Ometi on selles palju teravmeelsusi ning miljöö tublit tabamist. Osa restoranipildi

teksti on küll üle toodud Viru tänava stseeni, kuid selle niigi suures kirevuses ja saginäs (mis ongi antud pildi õigeks koloriidiks) kaob tekst peaaegu märkamatu. Kunstlikuna tundub ka Antsu laevale jäämine 1. pildis. Praegu teeb ta seda vaid selleks, et oma laul ära laulda.

Nõrgema kohana teose kontrastiderikkas ülesehituses võiks nimetada kahe lüürilise pildi (mere ääres ja Mereklubi) vahetut järgnevust. Kuna aga pärast Eha laulu (Mereklubi) meeleolu muutub ning annab ruumi Mare ja Kustase humoristlikele numbritele, ei sega see palju. Mida aga on tahetud öelda klubi pildis esitatava balletinumbri? Kas see on mõeldud selleks, et näidata lüürilise roonilist suhtumist balletti? Või on siin hoopis välja naerdud taoliste ultralühikeste «ballettiõhtute» külumist klubide «puhkeõhtute» programmi?

Stseen A. Oidi muusikalise komöödiast «Muhulaste imelikud juhtumised» RAT «Estonia» lavastuses. Iia Iluvaid — näitleja A. Vibandi, Riks Sikusarv — näitleja V. Viisimaa.

O. Vibandi foto — ETA fotokroonika

KALISE KOMÖÖDIANA

toodud Vi-
kuid selle
ses ja sagi-
ntud pildi
kaob tekst
ult. Kunst-
Antsu lae-
selleks, et

teose kont-
lesehituses
e lüürilise
ja Mere-
järgnevust.
Eha laulu
u muutub
i Mare ja
ele numb-
alju. Mida
lda klubi
letinum-
eldud sel-
uste iroo-
letti? Voi
a naerdud
te «balle-
klubide
ogrammi?

Või on see halva tantsu halva esitaja pihta sihitud kriitikanool? Ühelgi nimetatud juhul balletinumber ennast ei õigusta.

Teiseks jääb küsitavaks Kirjaniku kuju sissetoomine. J. Smuulil on ta antud minakangelasena, kelle otseseks funktsiooniks on autori mõtete ja arutluste edasiandmine. Libretos jääb ta aga põhjendamata, kuigi temaga on seotud kaks stseeni Vanamehiga («isikliku arvamise» äraandmine Virtsu sadamakail ja kohtumine John Mürk-Trummiga).

Tugevamat mehisust ja tahtekindlust ootaks Ants Logi iseloomustamisel. Kirjandusliku algkujuga võrreldes jääb ta kogu tegevustiku kestel liiga lüüriliseks. Midagi huvitavat oleks tahtnud näha «Muhulaste» finaalis — lõpuvänt jääb nagu panemata ning sellest on eriti kahju. Kuuldavasti on autoritel rida häid kavatsusi, mille teostamine aitaks tõhusalt kaasa nii mõnegi senise puuduse likvideerimisele.

Enne kui üle minna muusikalisele küljele, rõhutatksin veel kord lavastuse leidlikkust, fantaasiarikkust ja teose põhiloomuse markantset tabamist. Et «Muhulaste» valmimislugu võib täie õigusega pidada kollektiivse töö viljaks (libretist ja lavastaja S. Nõmmik, helilooja A. Oit, kunstnik L. Roosa ja dirigent Ü. Raudmäe on kaasa löönud igal alal), siis tuleks öelda kõigile neljale korraga suur aitäh tehtud töö eest!

Libreto ülesehitusest ja stiilist lähtudes põhineb A. Oidi muusika üksiknumbrilise printsiibil, olles kaugel nn. läbikomponeeritud operižanrist. Helilooja on taotlenud tegelaste ja neid ümbritseva olustiku iseloomustamisel olla võimalikult napisõnaline, kuid karakterne, ning põhineda tinglikult neljal intonatsioonideringil. Esimeses neist, mis on seotud muhulaste vanema põlvkonnaga, on rahvaüksilil-

sus kõige tajutavam (Mare ja Kustase polkas on isegi kasutatud originaalrahvaviisi), mahu noorte helikeel on seevastu lähedasem eesti rahvuslikule kergele muusikale, Vanameest ja lõnguseid saavad numbrid on džastlikud. Midagi vahepealset Viru tänava «koorekihi» ja väikekodanluse esindajate vahel on Riks ja Iia (meenutagem Riksi kodukootud toimega tangoviisi 1. pildist ja Iia tundeist nõretavat inglise valssi klubipildis!). Kahjuks jääb eelnenuga võrreldes kahvatumaks neljas liik — kopitanud mentaliteedist läbiimunud leeripeopilt. Siin oleks tahtnud kuulda meil paraku veel eksisteerivate taoliste koduste joomingu tugevamat parodeerimist (eriti leeripeo lõpuvalsi osas). Ei rahulda ka «Muhulaste» avamäng. Heliloojal tuleks selle kallal veel tublisti tööd teha.

Nagu A. Oidi estraadimuusika, nii kõnelevad ka «Muhulased» helilooja meloodilisest põhiloomusest, oskusest luua erinevaimelisi, kontrastseid numbreid, heast orkestritajust, mitmekesisusest meeolude, inimtüüpide ja olustiku tabamisel. Nagu lavastuseski, nii leidub ka partituuri lehekülgedel nauditavaid nüansse ja vaimukusi. Omal kohal on ka tuntud lauluviisidest («Romantika», «Toomemäel», «Ei ole und mu laugudele vajunud», «Siidilipp ja hõbepurjed») pärinevad tsitaadid, mis lisavad Riksi, Andruse ja Kustase portreedele vilka, kuid isikupärase «striihi». Õnnestunumate muusikaliste näidete hulgast tooksin esile hooga valsi 1. pildist, Antsu ja Eha laulud, toreid rängisõidukoori, rea tantsunumbreid, sügavalt pudelipõhja vaadanud uljapäise Andruse karulikult kohmaka laulu jt.

Tunnustamist väärrib ka «Muhulaste» professionaalne orkestratsioon, mille loomisel on antud žanris debüteeri-

vale heliloojale osutanud tõhusat abi Ü. Raudmäe.

Mõni sõna osalistest. Üldjoontes võib jääda rahule. Meeldejävvamad on O. Lund (Mare), U. Vark (Riks), A. Pärn (Andrus), E. Kärvet (Vanamees), E. Pärn (Kustas), A. Mering (Aadu) ning balletirühma liikmed (lõngused). Eha osatäitjaist on mänguliselt loomulikum E. Lepa, vokaalselt tugevam S. Urb.

10. septembri etendusel hämmastas operetikooriga kahvatut esinemine. Ka enamiku osatäitjate puhul oli tunda ebakindlust ja kramplikkust, mida ilmselt põhjustasid «Muhulaste» kuueand ja seitsmendad (10. sept.) etendused lahutanud suvepuhkus ning hooaja algul tekstis ja muusikas tehtud kärped. 12. sept. etenduselt saadud muljed olid soodsamad, kontakt publikuga tihedam.

Veelgi sügavamaid muremõtteid toob aga endaga kaasa orkester. Pole tarvis kulutada sõnu, et selgitada rahva muusikalise kasvatusse tähtsust. Meile pakutakse kontserdisaalidest, raadiost, televisiooni kaudu jne. kvaliteetsete orkestrite esinemisi, meie kõrv harjub eraldama väga head, heast, rääkimata halva ja hea vahekorra. Ja siis me tuleme akadeemilise teatri operetiendusele. Tuleme ootusrikkalt ja parimate soovidega. Peagi aga tõmbub kulg kipra. See, mida kuuled, isegi solvab tõsist muusikasõpra. Ma ei kõnele juhuslikest viperustest, mida alati võib ette tulla, vaid ühelt operetiendusest teise rändavatest määravatest puudustest. Esiteks — keelpillirühma arvulise koosseisu vähesus. Kuna vasegrupp on täielik ning katab keelpille, juhtub pahatihti muusika moonutamist. Teiseks mängib osa orkestriliikmeid, eriti operettides, lohakalt ja poole jõuga. Kahjuks pole kollektiivile võõrad ka iseendaga rahulolu meeolud, mis ei stimuleeri, vaid vastupidi, pidurdavad orkestri kunstilise taseme arengut.

On täiesti loomulik, et igal orkestriliikmel on oma n.-õ. piirnormid, mis hoiavad ära tema ülekoormamise. Tal tuleb mängida ooperis, balletis

ja operetis. Esimeses kahes töötab orkester täie koosseisuga, operetis aga mitte. Nii kujunebki välja situatsioon, et operett, vaekeke, peab olema koormuste regulaatoriks ning selle tagajärjel tekib operetietendustel mängiva orkestri koosseisus voolavus. Mängivad need, kelle norm seda lubab. Ja kui sellele veel lisada haigustest ja muudest põhjustest tingitud orkestritide asendamisi, juhtub (ja mitte harva), et üks või teine mängib esmakordselt alles etenduse ajal. Esinemise kvaliteet aga kannatab, ja kuidas veel!

Et orkester on võimeline mängima korrektselt, kindlalt kas või see näide, et «Muhulaste» esimesel etendusel kõlas orkestripartii hoopis paremini, teisel aga andis juba ennast tunda koosseisu ebastabiilsus.

Orkestrikollektiivi ebanormaalsete töötingimuste üks olulisi komponente on ka teatri halb akustika. Et seda väga leevendada, püütakse orkestri kõlajõudu kunstlikult piirata või suuremaks paisutada. On selge, et taoline praktika rikub orkestri normaalse kõla ning moonutab tunduvalt muusika diinaamilist skaalat.

Teatrisõbrad aga ootavad uute, kaasaegses helikeeles loodud operettide ja muusikaliste komöödiade lavalettoomist. Leida võiks kindlasti nii mõndagi huvitavat, kuid kui nende teoste partituurid osutuvad eesti autorite omadest komplitseeritumaks (ja seda nad enamikus on), mida siis teha?

HELGA TÕNISON